

IRODALOM.

C. Andreae: Die Entwicklung der theoretischen Pädagogik.
Leipzig. 1911.

Erős pedagógiai érdeklődés és munkásság jellemzi napjainkat. Különösen Németországban szinte beláthatatlanná nőtt a pedagógiai irodalom, mely az idevágó problémákat szinte az unalomig variálja. Soha oly kíméletlen kritikát nem gyakoroltak az iskolák és azok működése felett, soha annyi hevességgel nem fogták pártját a tanulóifjúságnak, mint éppen most. Csak két tipikus munkát említünk fel e körből. Az egyiknek a szerzője a nagynevű *Ostwald* Vilmos, aki *Wider das Schulelend* c. előadásában (Leipzig, 1909) heves támadást intéz a jelen iskolarendszer ellen. Az a baj szerinte, hogy nincsen megegyezés a német nép tényleges ideáljai és iskolájának nevelő-ideáljai között, mely utóbbiak a multból vétetnek. Pedig valódi ideál csak az olyan lehet, melynek gyakorlati jelentősége van, vagyis mely a nemzet munkájának a szolgálatában áll. Míg a népiskolában maguk a tanítók buzgólkodnak a reformokért, addig a középiskolákban a humanisztikus tanárok és igazgatók mozdulatlan rétege minden haladást megakaszt (!) Óriási teher itt a nyelvtanítás túltengése, pedig a nyelv époly kevésbé nevelőeszköz, mint a vasút, hanem csupán közlekedési eszköz. (!) A legfontosabb és legsürgősebb teendők volnának a nyelvtanítás leszállítása, a középiskolai tanfolyamnak öt-hat évre való szorítása, de főképp az érettségi vizsga eltörlése. Egészen más jellegű *Lily Braun*-nak a «Memoiren einer Sozialistin» c. regény szerzőjének a beszéde, mely ezt a szenzációs címet viseli: *Die Emancipation der Kinder* (München 1911.). Nem rendszeres fejtegetés ez, még nem is röpirat, hanem egyszerűen néhány drámai történet elmondása és néhány harci jelszó felvetése a mai iskola és annak tanítósága ellen. «Az iskola az oka annak, hogy oly sok gyermek eldobja magától az életet, idegzetének esztelen megerőltetése, a büntetéstől vagy rossz osztályzattól való félelem kergetik őket a halálba!» Ez bizony nem új, nagyon igazságtalan és talán már elkopott vád. Az újszerű írónknél csak az, hogy nem ő akar segíteni, hanem az ifjúságot hívja

fel arra, hogy maga tiltakozzék minden tanítói és szülői erőszakoskodás, igazságtalanság, túlterhelés ellen, különösen a pályaválasztás jogát ragadják egészen magukhoz. Az ilyen igazságtalan invektívák, túlzó nézetek és képtelen indítványok után kétszeresen jól esik egy olyan komoly, józan és hozzáértő munkának az elolvasása, mint az *Andrae*-é, melynek egyetlen hibája tulajdonképen csak az, hogy vázlatos, de azzal, amit mond, majd mindig fején találja a szeget és megjelöli az arany középutat az ellentétes nézetek tömkelegében. Jól mondja munkája előszavában: «hogy a nevelés csak ott fejlődik, ahol az őt szolgáló rendszabályok *egy* alapgondolatból erednek és *egy* cél felé haladnak. Egyes javaslatok tetszetősek lehetnek ugyan, de a helyes összefüggésbe állítva talán mégis csak túlzásokat, egyoldalúságokat képviselnek, összeütközésekhez és zsákutcákba vezetnek. Ily körülmények között mi sem látszik szükségesebbnek, mint a pedagógiai elmélet gondos ápolása, a nevelőgondolat összefüggő következetes végrehajtása, mindannak felhasználásával, amit a mult nyújt és tanít. A sok vélemény, kifogás és terv közepette szükségesnek mutatkozik egy, csak a tudománynak felelős hatóság, mely az egészet kritikailag átrostálja, a kinövéseket megismerteti, tájékoztat és utakat mutat . . . A pedagógiának a maga filozófiai eredetére kell ráeszmélnie és ama metafizikai értékekig kell leszállania, melyek üzemének a lelkét képezik . . . De azért a pedagógia nemcsak erre a teoretikus magaeszmélésre van utalva, hanem rászorúl a hivatott pedagógiai személyiségek érvényesítésére is.» E megjegyzések nemcsak a fenti két irat legjobb elvi kritikáját tartalmazzák, hanem egyúttal szerzőnk saját, helyesen megalapozott álláspontját helyezik kellő megvilágításba.

Művét egyébként három részre osztja. Az elsőben jellemzi nagy vonásokban a nevelői tevékenység körét a maga történelmi kifejlődése szerint (tehát a nevelőtevékenység jelentkezését, a nevelés idejének szabályozását, a nevelés tartalmának, formáinak, módozatainak kialakulását stb.), melyből kitetszik, hogy a tényleges nevelési viszonyok mindig a szociális helyzet, a kultura nívójának és az uralkodó pszichológiának a tükrét teszik. A II. és főrészből a pedagógia elméleteit ismerteti, a görögökön kezdve. Kivált a rendszerességre törekvő kísérleteket veszi figyelembe, minek folytán sok oly mozzanat elmarad (pl. Pestalozzi), melyet a hasonló terjedelmű neveléstörténetek felölelnek, de másrészt sok kevésbé ismert elméletíró kerül sorra, akiket rendszerint elmellőznek. Így pl. kiemeli az ókorból Philon nézeteit; a felvilágosodás pedagógiájából Trapp és Tetens jutnak szóhoz, a későbbi filozófusok közül Kanton és Fichtén (és természetesen Schleiermacheren és Herbarton kívül) Schelling és Hegel is

valamint azok követői: Niemeyer, Schwarz, Curtmann, Weiler, Niethammer, Graser, Krause, Rosenkranz és még többen. Felemlíti a teológiai konfesszionális alapon álló pedagógusokat is (Palmer, Dursch stb.) és nem feledkezik meg a nemnémet teoretikusokról sem: Mill, Bain, Compayré, Rosa s mások. E fejezet végén megállapítja, hogy a mai helyzet hasonlít némileg a XVIII. sz. végéhez: akkor az ész konstrukcióiban bíztak feltétlenül, ma ellenben az experimentálási módszer egyedül üdvöztető voltában. Csakhogy, mint A. mondja: «Eine befriedigende pädag. Theorie kann an jenem Irrationale, in welchem die idealen Werte des Menschenlebens gründen, nicht vorbeikommen.» (125. lap.) A III. és utolsó rész mintegy az eredményeket összegezi, helyenkint szintén aforizmatikus formában. Kutatja a nevelés gyökerét, vizsgálja a teória és praxis viszonyát, megállapítja a jogsult mozzanatot abban a nézetben, mely a nevelés művészetvoltát vitatja. Kiemeli többek között, hogy az általános pedagógia elmélete a kulturfilozófia talajából nő ki, mint a kultúra átszármaztatási processusáról szóló tan. Célját tekintve az etikától, logikától, eszthetikától és metafizikától kap útbaigazítást, a nevelés tárgyát tekintve pedig az antropológiától legtágabb értelemben. (Itt részletesebben ismerteti a kísérleti pszichológia és pedagógia kérdését.) Végül két tanulsággal zárja be tartalmas tanulmányát. Az első, hogy a sok pedagógiai kísérletezés ellenére a siker végső elemzésben mégis a személyiségeken múlik. A másik, hogy nagyon is kívánatos, hogy a nevelés külső oldala felé (tananyag, tanítási tanfolyamok, iskolai szervezet és módszer) fordult tanulmányok kiegészíttessenek a magára a nevelés gondolatára irányított elmélkedéssel, ami a nevelés egész művéről való felfogást kellőképp mélyíti.

Dr. Szelényi Ödön.

*

Emil, vagy a nevelésről. Írta Rousseau János Jakab. Franciából fordította Schöpflin Aladár. Budapest, 1911. Franklin-Társulat kiadása. IV + 710 lap 8°. Ára 10 kor.

Rousseau művei iránt mindig kiválóan érdeklődött a magyar irodalom, azok egyre-másra jelennek meg magyar nyelven s ma bizvást elmondhatjuk, hogy műveinek jobbik fele magyar nyelven is olvasható. Nevezetesen le van fordítva magyarra három főműve: az *Emil*, a *Társadalmi szerződés* és az *Új Heloise*; le a két kisebb, rendszeréhez bevezető értekezés: *A tudományokról és művészetekről* s *Az emberek közti egyenlőtlenségről*, végül önéletrajzi műve: *Vallo-másaim* s az azzal szorosan összefüggő: *Malesherbes-hez intézett négy levél*. Ezekhez járúl néhány kisebb mű, mint az *Efraimi levita* s *A nyelvek eredetéről* szóló értekezés. A még hátralevő művek közül